

## КОНЦЕПТ "ПОТОЙБІЧЧЯ" В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто особливості номінації концепта ПОТОЙБІЧЧЯ у британській мовній картині світу. Зіставлено семантичні й лінгвокогнітивні особливості відповідних номінативних одиниць у текстах різних історичних епох.

Сучасний міждисциплінарний підхід до вивчення явищ мови та мовлення дозволяє реконструювати міфологічний фрагмент концептуальної картини світу соціуму на основі аналізу семантичних і лінгвокогнітивних особливостей одиниць, що вербалізують концепти-міфологеми й реалізують міфологічні сценарії. Однак, незважаючи на значну кількість праць, присвячених міфологічному компоненту культури, сутність процесу номінації та його специфіка в контексті міфологічного типу культури є недостатньо вивченими. На сучасному етапі поступу людства, маркованому явищем реміфологізації [1; 2], міф як частина національної картини світу постає засобом пізнання й категоризації навколишнього середовища. Вхідження міфу до картини світу сучасного соціуму розглядається у філософському та культурологічному плані [3; 4; 5; 6; 7,] та з точки зору літературознавства [8; 9; 10]. Деякі дослідження присвячені висвітленню окремих аспектів співвідношення мови та міфологічної картини світу з позицій когнітивної лінгвістики [11]. Стаття має на меті зіставити лінгвокогнітивні особливості засобів утілення концепту "ПОТОЙБІЧЧЯ" в англійських текстах різних періодів.

Як було встановлено, специфіка давньоанглійської (та давньогерманської в цілому) моделі світу полягає в акцентуації критичних моментів розвитку (війни) або межових ситуацій (подорожей, вигнання) [12]. У контексті просторової організації давньоанглійського світу увагу особистості спрямовано на його "критичні" точки, тобто, термінальні конститuentи (центр та природні міфопоетично осмислені кордони замкненого світу). Тоді на перший план виступає така властивість простору, як його відокремленість. Він утворюється, виділяючись із Хаосу, на чому й робиться наголос у давньогерманській космогонії під час протиставлення зовнішнього та "серединного" світів. Так, ЦЕНТР постає світлим, безпечним, олюдненим замкненим простором, у якому здійснюється більшість соціальних практик (*Heorot ... sincfage sel* (яскрава золотом зала) [13: 167], *on yisse meoduhealle* (у медовій залі) [13: 638; 14: 55], *heahsele* (святкова зала) [13: 647] та ін.). Дискретність простору проявляється й через його розгортання всередину відносно центру, "осі" (сукупності культурно-історичних інваріантів), відносно якої здійснюється вся орієнтація. У цьому випадку великого значення набуває також концепт ШЛЯХ, який утілює як поняття фізичного шляху (зв'язок між двома точками простору, між різними світами), так і пошуки символічного "дому" як імператива поведінки, лінії життя. Навіть набір базових характеристик ЦЕНТРУ значною мірою детермінується якостями НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ, простору, що знаходиться за межею відомого та постає джерелом стимулів, які "запускають" і модифікують традиційні міфологічні сценарії. Таким чином, співвідношення Космосу й Хаосу у просторовій конфігурації світу англійців розглядається нами як базова опозиція ТУТ :: ТАМ (ЦЕНТР :: НАВКОЛИШНІЙ СВІТ, СВІТЛО :: ТЕМРЯВА).

Зазвичай, взаємодія ІНДИВІДА з ПОТОЙБІЧЧЯМ відбувається у вигляді міфологічного сценарію ПЕРЕХОДУ, ПОДРОЖІ. Цей сценарій має декілька варіантів. Перш за все, слід окреслити два поняття: ПОТОЙБІЧЧЯ як позапросторовий і позачасовий континуум, недосяжний звичайній людині (індивіду живому, не наділеному надзвичайними властивостями світ померлих; та ПОТОЙБІЧЧЯ як території в реальному світі, що перебувають за МЕЖЕЮ відомого, безпечного простору. Перший вид потойбіччя корелює з концептами ПЕКЛО, РАЙ/ НЕБЕСА, ІНШИЙ СВІТ. Відповідно, другий вид співвідноситься з концептами ЧУЖА КРАЇНА / ЛІГВО ЗВІРА / ВОРОГА.

Залежно від типу ПОТОЙБІЧЧЯ, подорож до нього моделюється (за термінологією М. Гріффіна [15], де **R** = реальний хронотоп, **M** = міфічний хронотоп, **p** = особа, **x** = неживий предмет, **q** = дія особи, **y** = дія предмета, **s** = простір, **t** = час) таким чином: 1) подорож до пекла, іншого світу, міфічного уявного світу (перехресна функція міфу, інкорпорація фрагмента реальності до міфологічної концептуальної картини світу) **Rpxst/Mpxst** (реальна особа **p**, що має при собі предмет **x**, потрапляє з одного місця реальності **s** до іншого у потойбіччі у певний час **t**), що має варіанти **Rpxs1t/Mpxs2t** (в разі, якщо світи є просторово віддаленими), **Rpxst1/Mpxst2** (у потойбіччі розгортається відмінна хронологія, або індивід затримується там на тривалій період часу); 2) потрапляння індивіда до невідомої місцевості, ворожої території, осередку ворогів або лігва чудовиська **Rpxst/Rpxst**, що найчастіше відбувається у вигляді **Rpxs1t/Mpxs2t**. У свою чергу, перебування у ПОТОЙБІЧЧІ справляє певний вплив на індивіда та на картину світу соціуму загалом. Такий вплив і вірогідні варіанти його наслідків доцільно представити з використанням трансформаційної функції: **Rp**→**Rx1** (індивід помирає), **Rp**→**Rp+** (герой здобуває досвід, репутацію, славу тощо), **Rp**→**Mp** (особистість набуває надзвичайних властивостей), **Rp**→**Rpx2** (індивід отримує певні предмети, наприклад, скарби).

У британській мовній картині світу архаїчного періоду концепт ПОТОЙБІЧЧЯ представлений номінативними одиницями, здебільшого субстантивними фразами або субстантивами-композиціями, утвореними за моделлю складання основ. Бачення та розуміння ПОТОЙБІЧЧЯ давніми англійцями

відображене у концептуальних метафорах, що детермінують особливості внутрішньої форми вказаних одиниць. Такими є уявлення про просторові концепти:

**ЗОВНІШНІЙ СВІТ – ЦЕ НЕБЕЗПЕКА:** *brimclifu blican, beorgas steape, / side sǣpnæssas* (блискучі морські скелі, круті гори, широкі миси) [13: 222-223], *sǣpnæssas* (миси) [13: 571], *wulfhleouu, windige næssas* (вовчі скелі, вітрні полонини) [13: 1358], *steap stanhlipo, stige nearwe, / enge anrapas, uncup gelad, / neowle næssas, nicorhusa fela* (круті кам'яні скелі, прямі тіщини, вузькі стежки та незнайомі шляхи, сама лиш пустеля, лігва чудовиськ) [13: 1409-1411], *holmclife* (берегові скелі) [13: 1635], *under stanclofofu* (під кам'яними скелями) [Вео: 2540], *ofer ecgclif* (на краю скелі) [13: 2893], *Earnanæs* (скеля орлів) [13: 3031], *bearwas* (прибережні хащі) [13: 1363].

**ЗОВНІШНІЙ СВІТ – ЦЕ ТЕМРЯВА:** *under næssas genipu niuor gewiter* (під горою у мороку скель) [13: 1360], *harne stan* (сиві скелі) [13: 886, 1415, 2553, 2744], *under sceadu* (у тінях) [13: 707].

**ШЛЯХ – ЦЕ НЕВІДОМІСТЬ / НЕБЕЗПЕКА / ХОЛЮД:** *ofer lagustræhte* (океанськими шляхами) [13: 239], *brimlipende lade* (бездонні морські шляхи) [13: 568], *eoroan sceata* (земні краї) [13: 752], *widwegas* (далекі шляхи) [13: 840], *brimlade* (морські шляхи) [13: 1051], *sǣsipe* (морські шляхи) [13: 1149], *frecne fengelad* (жахливі болотні тропи) [13: 1359], *enge anrapas, uncup gelad* (вузькі стежки й невідомі шляхи) [13: 1409], *meodowongas* (лугові шляхи) [13: 1643], *wide waropas* (далекі дороги) [13: 1964], *gang ofer grundas* (шлях через долини) [13: 1404], *gryresipas* (загрозливі шляхи) [13: 1462], *cealdum cearsipum* (холодні небезпечні шляхи) [13: 2396]. Таким чином, світ поза межами палацу поставав небезпечним, невідомим, незручним. Подорож до будь-якої іншої місцевості передбачала вторгнення людини до сфери, де панують інші істоти, тому ШЛЯХ виявлявся також доволі небезпечним. Просування по шляху занадто далеко призводило до втрати / загибелі індивіда. Тобто і межа, і потойбіччя виявлялись смертельно небезпечні для представників ЦЬОГО світу.

Окремо слід відзначити зв'язок між природними стихіями та уявленнями давніх англійців про потойбіччя. Так, типовим для германських міфологічних традицій є уособлення ВОДОЮ потойбіччя, відмежування водним простором (річкою або морем) світу живих від світу померлих та, загалом, утілення концептуальної тріади "народження-життя-смерть". Наприклад: *swanrade* (лебединий шлях) [13: 199], *segrade* (дорога вітрил) [13: 1429], *hronrade* (шлях китів) [13: 10], *uolade* (морські шляхи) [13: 228], *geofenes begang* (океанський шлях) [13: 362], *sǣlade* (морські шляхи) [13: 1157], *Beorh eallgæaro // wunode on wonge wǣsterypum neah // niwe be næsses, nearocræftum fæst* (Курган приготований на узбережжі біля морських хвиль, поруч із урвищем, закритий і прихований) [13: 2242-2244], *ne meahthe ... ænige hwile deop gedugan* (не міг знести тих глибин) [13: 2549-2550], *stream ut iunan // breca of beorge* (струмок, що витікав з кургану) [13: 2546-2547].

Іншою стихією, що є маркером ПОТОЙБІЧЧЯ в давньоанглійській картині світу, є ЗЕМЛЯ (КАМІННЯ), насамперед унаслідок її зв'язку із хтонічними істотами, для котрих ЗЕМЛЯ / ПІДЗЕМЕЛЛЯ є середовищем існування. У цьому випадку йдеться, передусім, про функціонування концептів ПЕЧЕРА, ПАГОРБ, ПІДЗЕМЕЛЛЯ, ГОРА, наприклад: *to ræs pe he eorpele anne wisse, // hlæw under hrusan holmwylme neh, // yrgewinne* (доки він дізнався, де зала печера, курган зведений біля хвиль високих, потоку морського) [13: 2410-2412], *gif mec se manscæpa // of eorpele ut gesecep* (якщо темний винишувач з'явиться з підземної зали) [13: 2515-2516], *cwom // orup aglæcean ut of stane* (отруйний подих потвори йшов із печери) [13: 2557-2558], *in pam wongstede* (у підземеллі) [13: 2787], *stanbeorh steapne* (у крутій горі) [13: 2214], *under beorges hrof* (під дахом кургану) [13: 2756], (концептуальна метафора ПОТОЙБІЧЧЯ – ЦЕ НИЗ / ЗЕМЛЯ / КАМІННЯ). Специфічним фрагментом ПОТОЙБІЧЧЯ, своєрідним порталом до іншого світу є також поховальний пагорб (могила), що позначається тією ж лексемою *beorg*, що й печера чудовиська, наприклад: *Biowulfes biorh* [13: 2808], *in bælcstede beorh iuone hean* (на місці поховального вогню високий курган) [13: 3098]; *ia umbe hlæw riordan hildedior* (тоді повз могилу їхали хоробрі-у-битві) [13: 3170]. Окрім невідомих географічних ландшафтів та їх мешканців, у британській картині світу наявне "далеке потойбіччя" – ПЕКЛЮ, котре тлумачиться як "місце походження чудовиська" (*feond on helle* (пекельне чудовисько) [13: 102], *ellorgæst* (привид із пекла) [13: 1618], *heorowearh hetelic* (пекельний вовк війни) [13: 1267]) та "місце остаточного призначення": *hæjuene sawle; южр him hel onfeng* (його язичницьку душу взяло пекло) [13: 853], а також "джерело зла, негараздів": *южс ю in helle scealt // werhpo dreogan* (де та тебе очікує пекельне прокляття) [13: 589-590].

Загалом, локативні характеристики істоти, що мешкає у підземеллі (у воді), постають: а) її іманентними екзистенційними властивостями: *eorpdraça* (підземний дракон) [13: 2712], *egeslic eorpdraça ealdre* (жахливий давній підземний дракон) [Вео: 2825], *tǣre tearcstapa* (могутня болотна потвора) [13: 102], *grundwyrgegne, merewif mihtig* (вовк глибин, могутнє морське чудовисько-жінка) [13: 1518-1519], *seo brimwylf* (вовчиця глибин) [13: 1505, 1599], *sellice sǣdracan* (дивні морські дракони) [13: 1426], *mihtig meredeor* (могутній морський звір) [13: 558], *wǣtere wurmsunnes* (водяні черв'якоподібні потвори) [13: 1425], *brimliuend* (морський ворог) [16: 27]; б) іманентними або ситуативними функціональними особливостями: *wundorlic wǣgbora* (дивний блукач-по-хвилях) [13: 1440], *wǣs pa gebolgen beorges hyrde* (кипів від гніву страж кургану) [13: 2305], *beorges getruwode, // wiges ond wealles* (вірив кургану – його валам і бастіонам) [13: 2323-2324]. Відповідно, одиниці (або їх компоненти), що втілюють концепт ПОТОЙБІЧЧЯ, є семантичними модифікаторами (уточнюючими дескрипторами-ідентифікаторами) ядерних елементів складних номінативних одиниць, що вербалізують концепт ВОРОГ / ЧУДОВИСЬКО.

У середньоанглійський період із розширенням сфери діяльності людини відбулось розширення меж ЦЬОГО світу, набуття ним більш чітких дискретних і національно забарвлених рис, а також перехід окремих сегментів оточуючого середовища до розряду "ВІДДАЛЕНОГО, ОДНАК ВІДОМОГО". На користь

останнього свідчить уживання різноманітних топонімів (*So that Grimesbi it calleth alle* [17: 744-746], *The erchebishop uth of Yerk* [17: 1179]), а також одиниць, що позначають окремі фрагменти простору, як-от: *the casteles alle in his hond* [17: 2364-2365]. До ПОТОЙБІЧЧЯ як такого відносяться, перш за все, концепти РАЙ та ПЕКЛО. Їх зміст зумовлений здебільшого дією християнських канонів і відображає доволі абстрактне поняття про РАЙ як НЕЗЕМНЕ ЦАРСТВО (*Ne though ich were in heveneriche* [17: 133], МІСЦЕ ІСНУВАННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ ІСТОТ (*Of the angel uth of hevene* [17: 1277]), МІСЦЕ ВИНАГОРОДИ (*Into hevene* [17: 246], *And leve that it mote wone // In heveneriche with Godes Sone!* (і дозволити йому жити у царстві небеснім з сином Божим) [17: 406-407i) та ПЕКЛО як МІСЦЕ ІСНУВАННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ ІСТОТ, МІСЦЕ ПОКАРАННЯ, ДЖЕРЕЛО ЗЛА.

Натомість традиційними "точками стикування" з ПОТОЙБІЧЧЯМ залишилися окремі фрагменти світу природи, потенційно небезпечні для людини, наприклад: *"I avowe, to Tarne Wathelan, // To wake hit all nuyhte."* [18: 131-132] (Гавейн дає клятву чатувати у Тарні в очікуванні на привида), *To the denne conne he draw* (відступив до лігва) [18: 92], *To the forest thay fare* [18: 25]. Переходу до "іншого світу" могли також сприяти місця, створені за допомогою магії, або такі, що слугували притулком чаклуну / відьмі, як-от: *To come to the Greene Chappell!* [19: 144]. Вірогідними варіантами взаємодії із "близким потойбіччям" були  $R_p \rightarrow R_{p+}$  та  $R_p \rightarrow R_{px2}$  унаслідок виконання "бездоганим лицарем" своєї місії.

У ранньомовноанглійський період, позначений суспільними, науковими й культурними зрушеннями доби Ренесансу, у змісті концепту ПОТОЙБІЧЧЯ відбулись окремі зміни. Так, попри панування християнського розуміння ПЕКЛА та РАЮ, відбувалась уявна розбудова й опис окремих деталей цих сфер. На це вплинули як традиційне бачення ПОТОЙБІЧЧЯ (*темне, глибоке, холодне, мокре*), так і окремі образи й концепти античної міфології, наприклад: *But the dread of something after death, // The undiscover'd country from whose bourn // No traveler returns...* [20], *When thou must home to shades of under ground* [21], *The rising world of waters dark and deep // Won from the void and formless infinite... Escaped a Stygian pool, thought long detain'd // in that obscure sojourn, while in my flight // Thought utter and through middle darkness borne...* [22]. Фрагменти ж фізичного світу, навіть віддалені від місця перебування мовної особистості, перейшли до концептуальної сфери ПРОСТІР (ВІДОМІЙ). Проявами власне ПОТОЙБІЧЧЯ залишилися тільки окремі місця на зразок "відьомських кіл" або місця, традиційно ототожнювані з можливістю "переходу" між світами, присутністю сутностей "із того боку" або скоєння злочинів. Як і в архаїчну епоху, у міфологічному фрагменті картини світу британців з ПОТОЙБІЧЧЯМ (насамперед з осередком існування міфічних істот, "нащадків" давньогерманських альвів і цвергів, інтерпретованих у наївній картині світу як "ельфи") співвідносились концепти ГОРА/СКЕЛЯ: *The Queen of Fairies she caught me, // In yon green hill to dwell* [23], ВОДА/МОРЕ: *to rot in the salt sea foam* [24], *or was it a mermaid into the sea* [25], причому номінації СКЕЛІ й МОРЯ разом, у межах однієї предикативної структури, часто інтенсифікують компоненти значення "віддалений, небезпечний" (*and on they rade to a lonesome part, // a rock beside the sea* [24], *She threw her owre a craig o' the sea* [25]); ЛІС: *And aye in Wormeswood sall she won* [26], *was it a wer-wolf into the wood* [26], ШЛЯХ /СТЕЖКА *Gloomy, gloomy was the night, // and eerie was the way* [23]. Водночас, на відміну від давньогерманської міфології, ПОТОЙБІЧЧЯ в мовній картині світу середньоанглійського періоду ближче асоціюється із християнським концептом ПЕКЛО: *An pleasant is the fairy land // But, an eerie tail to tell // At the end of seven years // we ray a tiend to hell* [23]. Одиниці, що втілюють концепти ПЕКЛО та РАЙ, виступають семантичними модифікаторами (насамперед ідентифікаторами) ядерних компонентів структурно складних номінативних одиниць, що позначають ВОРОГА, ЧУДОВИСЬКО, НЕЗВИЧАЙНУ ІСТОТУ або ж НЕБЕЗПЕЧНЕ МІСЦЕ, наприклад: *'It is three hell-hounds, Marjorie,' he says, // 'That's waiting for my soul to keep* [27], *An I ken naething the 'peard to be // but the fiend that wons in hell* [26], *O whaten, a mountain is you, she said, // Sae dreary wi' frost and snow? // O you is the mountain o' Hell, he said, // Where you and I will go* [28]. Міфологічний фрагмент ККС – переходить у забобони, є частиною фольклору. Відповідно, потойбіччя – це "країна ельфів" - знову "термінальні точки переходу". Найбільш типовим варіантом взаємодії з ПОТОЙБІЧЧЯМ у період виявляється загибель особистості ( $R_p \rightarrow R_{x1}$ ): *We are come to the place where you are to die* [29].

У 18-19 ст. концепти ПЕКЛО і РАЙ, зміст яких детермінований, в основному, християнською доктриною, ще більше наближались до концептуальної сфери аксіологічних понять, морально-етичних цінностей (*An orphan's curse would drag to hell // a spirit from out high* [30: 257-258]), осмислювались у філософському сенсі та подекуди уособлювали дві антагоністичні життєві стратегії, різні світогляди, відмінні моделі світобудови взагалі, наприклад: *Which Earth and Heaven could not convulse* [31: 43]. Загалом, ПОТОЙБІЧЧЯ традиційно асоціювалось із концептами ВОДА: *a charmed water burnt alway // A still and awful red* [30: 269-270], *There water, like a witch's oils, // Burned green, a blue and white* [30: 129-130], *It may be that the gulfs will wash us down: // It may be we shall touch the Happy Isles* [32: 62-63]; СКЕЛЯ: *And through the drifts the snowy cliffs // Did send a dismal sheen: // Nor shapes of men nor beasts we ken* [30: 55-62], ШЛЯХ: *Like one, that on a lonesome road // Doth walk in fear and dread, //... Because he knows, a frightful fiend // Doth close behind him tread* [30: 446-451], ПОДОРОЖ: *I pass, like night, from land to land* [30: 586], *Betwixt us and the Sun* [30: 175-176]. Водночас певною мірою активізуються міфологічні уявлення про далекий "паралельний", однак досяжний світ: *When I set out for Lyonesse a hundred miles away...* [33: 1], що зайвий раз засвідчує неперервність міфологічної традиції, сталість міфологічного компонента національної картини світу. У цей час навіть починає формуватись усвідомлене уявлення про множинність світів і можливість інших варіантів взаємодії з ПОТОЙБІЧЧЯМ, як то  $R_p \rightarrow R_{p+}$  або  $R_p \rightarrow R_{px}$ , що є наслідком уходження міфу до реальності, "проривної" функції міфу  $R_{pxst}/R_{pxst}$ , у цьому випадку – повернення з потойбіччя, наприклад: *When I came back from Lyonesse with magic in my eyes...* [33: 13-14]

Нарешті, наприкінці 20 на початку 21 ст. в умовах реміфологізації культури та світогляду, а також тенденції до поєднання наукової та міфологічно-магічної картин світу при розбудові відносно реальних фентезі-світів відбулось своєрідне повернення до давньоанглійської моделі замкненого світу. Оскільки визнається наявність інших (альтернативних) світів, конфігурація котрих визначається домінуючими типами особистостей (не обов'язково людей), йдеться про певну констеляцію світів, кожен із яких може виступати ПОТОЙБІЧЧЯМ відносно окремого фрагмента реміфологізованого універсуму. Загалом концепт ПОТОЙБІЧЧЯ реалізовано в сучасних творах жанру фентезі за допомогою таких одиниць:

ПОТОЙБІЧЧЯ – ЦЕ НЕБЕЗПЕКА / ЖАХ: *the dark and slumbering woods were haunted by monsters and shapes of dread* [34: 47], *Barrow-downs had as sinister a reputation in hobbit-legends as the Forest itself* [35: 149], *this country was unreal... an ominous dream that led to no awakening* [35: 157], *dreadful mountains* [36: 109], *horrible, horrible tunnels* [36: 90], *Gorgoroth, the valley of terror in the Land of Mordor* [35: 472],

ПОТОЙБІЧЧЯ – ЦЕ ПУСТКА / ТЕМРЯВА / НЕВІДОМІСТЬ: *the unpeopled wastes that drew near the Ice* [34: 73], *the borders of the empty waste of Arman which were mountainous and cold* [34: 87], *unfriendly places deserted by all races of the world* [35: 234], *How wide and empty and mournful all this country looks* [35: 449], *empty lands where no men are* [37: 23], *darkness that lies about Arda* [34: 73], *in places deep where dark things sleep* [36: 14], *forest-gloom* [36: 97], *dark and dangerous wood* [36: 125], *forest was grim and silent* [36: 155], *the uttermost rim of the world... the Door of night... oceans of heaven* [34: 250],

ПОТОЙБІЧЧЯ – ЦЕ СТИХІЇ (ВОДА / СКЕЛІ / ЛІС): *an ocean, wide and dark and deep* [34: 57], *Plains of Melting Ice... Mountains of Sorrow* [38: 6], *a wild land of tangled forest in which no folk went* [34: 123],

ПОТОЙБІЧЧЯ – ЦЕ ВІДДАЛЕНИЙ / НЕЗВИЧАЙНИЙ СВІТ: *the Ghost Worlds* [38:8], *Otherworld...beyond the Sea* [36: 283], *Harad... where the stars are strange* [35: 295], *Outer Lands* [34: 249];

Таким чином, проведений аналіз дозволяє дійти наступних висновків: 1) концепт ПОТОЙБІЧЧЯ є одним із базових у британській концептуальній картині світу та становить один із фокусів її міфологічного сегмента зокрема. Особливості змісту цього концепта справляють значний вплив на інші просторові концепти, просторову організацію картини світу британців взагалі, а також певною мірою визначають характер поведінки й мовленнєвої діяльності мовної особистості. Більш за те, взаємодія з потойбіччям призводить до змін особистості; 2) цей концепт відзначається неоднорідністю, оскільки включає концептуалізований досвід стосовно відмінних просторових локусів, організованих уздовж вертикально-сакральної та горизонтально-географічної осей; 3) у британській мовній картині світу закріплені уявлення про ПОТОЙБІЧЧЯ як небезпечний, невідомий, незручний, холодний, згубний простір, пов'язаний, насамперед, зі стихіями води та землі. Цей простір є середовищем існування ВОРОГА та джерелом негативного впливу на ЦЕЙ світ; 4) водночас концептуальна сфера ПОТОЙБІЧЧЯ діахронічно проявляє тенденцію до звуження, оскільки окремі її компоненти входять до сфери відомого світу. З іншого боку, зважаючи на процес реміфологізації та певну модифікацію заснованої на протестантських християнських цінностях світоглядної парадигми західних європейців, окремі фрагменти ПОТОЙБІЧЧЯ наближаються до *фокусу* картини світу сучасних британців; 5) мовні засоби реалізації концепта ПОТОЙБІЧЧЯ та семантично споріднених із ним понять відзначаються дещо формульним клішованим характером і структурно являють собою субстантивні двочленні композити, субстантивні фрази (в яких номінації потойбіччя є ідентифікаторами і кваліфікаторами) або поширені дескрипції надфразового рівня (у сучасній англійській мові).

На нашу думку, на подальше дослідження заслуговують лінгвокогнітивні засоби реалізації концепта ЧАС у діахронічному аспекті, а також порівняльне дослідження мовних засобів утілення міфологічного хронотопу в англійській та українській мовах.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. – М.: Наука, 1995. – 407 с.
2. Элиаде М. Аспекты мифа: Пер. с фр. – М.: Инвест-ППП, 1996. – 240 с.
3. Гадамер Г.-Г. Миф і розум // Герменевтика і поетика. Вибрані твори. Пер. з німецької. – К.: "Юніверс". – 2001. – С.100-118.
4. Гульга А.В. Миф как философская проблема // Античная культура и современная наука. – М.: Наука. – 1985. – С. 271-274.
5. Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. – М.: Искусство, 1984. – 396 с.
6. Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991 – 524 с.
7. Лотман Ю.М., Минц З.Г. Литература и мифология // Семиотика культуры. Труды по знаковым системам. – Вып. XIII. – Тарту: Тартус. гос. ун-т. – 1981. – С. 35-55.
8. Бойницький В.В. "Володар кілець" Дж.Р.Р.Толкієна: співвідношення окремоті Середньої Землі та її подібності до реального світу // Мовні і концептуальні картини світу. – К. – 2000. – С. 46 – 51.
9. Бузова В.П. Когнитивный аспект мифа в составе художественного текста (на материале англоязычного художественного текста): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / МГЛУ. – М., 2000. – 26 с.
10. Фрейденберг О.М. Миф и литература древности. – М.: Наука, 1978. – 606 с.
11. Павкін Д.М. Образ чарівної країни в романах Дж.Р.Р.Толкієна: лінгво-когнітивний аналіз: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – Черкаси, 2002 – 220 с.
12. Колесник О.С. Мовні засоби відображення міфологічної картини світу: лінгво-когнітивний аспект (на матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних британських художніх творів жанру фентезі): Дис...канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2003. – 300 с.
13. Beowulf // Medieval Sourcebook. - <http://www.fordham.edu/halsall/sbook2.html#lit2>
14. Widsith. - <http://www.fordham.edu/halsall/sbook2.html#lit19>
15. Griffin M. Mythic spacetime // Journal of Literary Semantics. – 2000. – Vol. 29. – №1. – P. 61-74.

16. The Battle of Maldon. // Medieval Sourcebook. - <http://www.fordham.edu/halsall/sbook2.html#lit15>
17. Havelok the Dane. - <http://www.lib.rochester.edu/camelot/teams/danents.htm#1>
18. The Avowing of Arthur. - <http://www.lib.rochester.edu/camelot/teams/avownts.htm>
19. The Greene Knight. - <http://www.lib.rochester.edu/camelot/teams/greenfrm.htm>
20. Shakespeare W. Hamlet. - <http://www-tech.mit.edu/Shakespeare/hamlet/index.html>
21. Campion T. The Book of Ayres. - <http://www.hoasm.org/TVM/ElizabethanPoets.html#ThomasCampion>
22. Milton J. Paradise Lost. - <http://etext.lib.virginia.edu/etcbin/english/modeng/parsed&part=0&id=MilPL67>
23. Tam Lin. - <http://ling.lll.hawaii.edu/faculty/stampe/Oral-Lit/English/Child-Ballads/child.html#39>
24. May Colvin. - <http://ling.lll.hawaii.edu/faculty/stampe/Oral-Lit/English/Child-Ballads/child.html#249>
25. Kemp Owyne. - <http://ling.lll.hawaii.edu/faculty/stampe/Oral-Lit/English/Child-Ballads/child.html#34>
26. King Henry. - <http://ling.lll.hawaii.edu/faculty/stampe/Oral-Lit/English/Child-Ballads/child.html#32>
27. Sweet William's Ghost. - <http://ling.lll.hawaii.edu/faculty/stampe/Oral-Lit/English/Child-Ballads/child.html#77>
28. The Daemon Lover. - <http://ling.lll.hawaii.edu/faculty/stampe/Oral-Lit/English/Child-Ballads/child.html#243>
29. Lady Isabel and the Elf-knight. - <http://ling.lll.hawaii.edu/faculty/stampe/Oral-Lit/English/Child-Ballads/child.html#4>
30. Coleridge S. The Rime of the Ancient Mariner. - <http://www.bartleby.com/101/549.html>
31. Byron G. Prometheus. - <http://rpo.library.utoronto.ca/poem/364.html>
32. Tennyson A. Ulysses. - <http://charon.sfsu.edu/tennyson/ULYSSES.html>
33. Hardy T. When I ... // An Introduction to Poetry. / ed. by L. Simpson – N.Y.: St. Martin's Press. – 1986. – P. 284.
34. Tolkien J.R.R. Silmarillion. – Boston; N.Y.: Houghton Mifflin Company, 1999. – 365 p.
35. Tolkien J.R.R. The Fellowship of the Ring. – N.Y.: Ballantine Books, 2000. – 479 p.
36. Tolkien J.R.R. The Hobbit. – N.Y.: Ballantine Books, 1999. – 304 p.
37. Tolkien J.R.R. The Two Towers. – N.Y.: Ballantine Books, 2000. – 415 p.
38. Moorcock M. Eternal Champion. – Clarkston: White Wolf Publishing, 1996. – 484 p.

Матеріал надійшов до редакції 20.04.2006 р.

***Колесник А.С. Концепт "ИНОЙ МИР" в английской языковой картине мира: диахронический аспект.***

*В статье рассматриваются особенности номинации концепта "Иной мир" в британской языковой картине мира. Сопоставляются семантические и лингвокогнитивные особенности соответствующих номинативных единиц в текстах разных исторических эпох.*

***Kolesnyk O.S. The concept OTHERWORLD in English language picture of the world in diachrony.***

*The article considers the peculiarities of verbalizing the concept "Otherworld" in British language picture of the world. Semantic and linguo-cognitive features of the correlating designation units are compared diachronically.*